

SPØRGSMÅL UDEN SVAR

© Lars Rasmussen 2014

“What is the answer?” she asked, and when no answer came she laughed and said: “Then, what is the question?”

Gertrude Stein's last words, according to Elizabeth Sprigge.

DE HIMMELSKE SPØRGSMÅL

Ch'u Tz'u (som efter det moderne transkriptionssystem skrives *Chu ci*) er en antologi af 17 kinesiske kinesiske bøger fra riget Ch'u, et af de seks riger, der år 221 f.Kr. blev samlet til det, vi i dag kalder Kina. Den mærkeligste af teksterne kaldes *T'ien Wen (Tian Wen)* – *De himmelske spørgsmål*. Den menes skabt i det fjerde århundrede f.v.t. og består udelukkende af en lang række ubesvarede spørgsmål. Om deres art kan man sige, at de første er kosmologiske, de midterste mytologiske, de senere historiske, men der er en vis overlapning. Hvad angående svarene er man imidlertid på Herrens mark. Måske har der engang eksisteret klare svar, som enhver kvik kineser kendte, men de er i så fald gået tabt. Englænderen David Hawke har udgivet en oversættelse med nogle noter, der imidlertid ikke nødvendigvis er til større hjælp. Jeg gengiver her et udvalg af spørgsmål, oversat på grundlag af David Hawke's engelske oversættelse:

7-8. Hvem planlagde og udmålede Himmels form og dens nifoldige porte? Hvis værk var det, og hvem skabte det først?

19. Hvordan fik Moderstjernen sine ni børn uden ægteskab? Hvor er Vindstjernen Po Chi'iang, og hvor bor den varme vind?

56. Hvorfor smed ravnene deres fjer, da Yi Skød solene ned?

57-60. Yü sled i det af al sin kraft. Han tog ned og betragtede jorden under sig. Hvordan fik han fat i jomfruen fra T'u Shan og slap afsted med at ligge med hende i T'ai Sang? Kvinden blev hans ægtefælle og hendes krop fødte. Hvorfor kunne de tænke sig det samme måltid, og hvordan stilled de deres sult efter morgenens elskovsmad?

77-80. Den hvide regnbueslange stod i en bue over dem. Hvad lavede den i hallen? Hvor fik han fat i den gode urt, og hvorfor kunne han ikke beholde den? De himmelske mønstre omfavner alt, og når yang-ånden forlader en mand, dør han. Hvorfor skreg den store fugl? Hvordan mistede han sin sko?

137-138. Kong Mu opdrættede heste. Hvorfor strejfede han omkring? Hvad var det, hans søgte efter, da han opmålte jordens omkreds?

139-140. Hvem var det, der skreg på markedspladsen, da heksene var bundet sammen? Hvem straffede Yu fra Chou, og hvordan fik han fat i denne Pao Ssu?

161-162. Hvorfor var Wu så tyngtet, da han drog ud for at myrde Yin? Han bar rundt på liget, da han drog i krig. Hvorfor havde han så travlt?

173-174. Hvorfor var kongen så vred, da midtens fyrster herskede sammen? Hvepse og myrer styrer mod malskæbne, hvordan kunne deres magt så vare ved?

175-176. Hvordan hjalp rådyret dem, da tjenestepigen advarede dem mod at plukke bregner? Da de drog nordpå mod hvirvelstrømmene, hvorfor blev de da så glade for at mødes der?

179-180. Henad aften var der torden og lyn. Hvorfor var kvinden ked af det? Hans majestæt viste sig ikke. Hvad søgte guden efter?

181-183. Han lå i skjul og boede i huler. Hvori bestod hans sorg? Hvad sagde han, da han blev klar over sine fejl og forbedrede sig?

EZRAS ÅBENBARING

Den jødiske tekst Ezras Åbenbaring, der også er kendt som Fjerde Ezrabog, daterer sig selv ved at oplyse, at den er skrevet i det tredivte år efter byens (Jerusalems) undergang, men der er ikke fuld sikkerhed for, hvilken undergang der sigtes til. Teksten kan således enten stamme fra c. 557 f.v.t. eller c. 100 e.v.t. I bogen stiller englen Uriel den sandhedssøgende forfatter Salatiel, kaldet Ezra, et antal uløselige opgaver og spørgsmål. Spørgsmålene tilsigter desværre ikke at fremtvinge en åbning af sindet, men er et rent retorisk træk: englens hensigt er at understrege menneskenes ringhed og uvidenhed. Sådan noget gider vi jo egentlig ikke høre på, og Uriel er og bliver et stedbarn i denne artikel, men læs nu alligevel hans opgaver og spørgsmål, som de findes oversat af Bent Noack i den danske samling af gammeltestamentlige pseudepigrafer:

Gå og vej mig ildens vægt,
eller mål mig vindens mål,
eller kald mig tilbage den dag der gik!

Så tæl mig de ufødte slægter,
saml mig de spredte dråber,
gør visne urter grønne igen,
luk atter de låste kamre op
og luk de indelåste vinde ud,
vis mig de mænd, du aldrig så,
eller afmal mig lydets form.

Hvor mange kamre er der i havets skød,
eller hvor mange kilder i afgrundens dyb,
eller hvor mange veje over himmelhvalvet,
eller hvor er portene til dødsriget,
eller hvor er stierne til paradiset?

KOAN

Indenfor zenbuddhismen spiller det uløselige spørgsmål en væsentlig rolle. Enhver zen-novice får, som noget af det første, når han påbegynder studiet, af sin mester udleveret en såkaldt koan, en uløselig gåde, som stiller fornuften skakmat, og som sindet kan beskæftige sig med som meditationsobjekt, indtil et

sjæleligt gennembrud indfinder sig, som bringer personen i en tilstand hinsides den logiske tankegangs brynje. Zen bygger ikke bare på, at fornuft er uegnet til at begribe større ting, men ligefrem på, at livet slet ikke skal forstås intellektuelt - det skal leves, være. Livet er noget, man er, det er ikke noget, man forstår. Ethvert forsøg på at begribe livet er et vildspor. Derfor regnes tossen for mere værd end vismanden; tossen gør intet forsøg på at forstå livet, han giver sig bare af med at være, og er derfor i større kontakt med tilværelsen end den højintellektuelle. Zenlitteraturen rummer et helt arsenal af anekdoter om højtrespekterede mestre, der opfører sig tåbeligt og provokerende; går rundt med en sko på hovedet, brænder buddhafigurer af for at få varmen og fremkommer med allehånde absurde udtalelser.

Der findes i hundredevis af koaner, ja, *The Shambhala Dictionary of Buddhism and Zen* (Boston, Shambhala, 1990) hævder syttenhundrede. Den japanske munk Hakuin Ekaku (1686-1768) har frembragt den kendteste koan: Hvad er lyden af een hånd, der klapper? En anden kendt koan findes i flere formuleringer, men kan kort sammenfattes sådan: Hvordan så dit ansigt ud, før du og dine forældre blev født? Koaner kan også antage karakter af umulige tankeeksperimenter, såsom at få en gås levende og helskindet ud af en flaske uden at knalde flasken.

LUDWIG WITTGENSTEIN

I filosofen Ludwig Wittgensteins (1889-1951) eneste færdiggjorte bog, *Tractatus Logico-Philosophicus*, optræder der ret få spørgsmål; det meste af bogen består af postulater. Wittgenstein nærede for mig at se et ønske om med denne bog at sætte forskellige filosofiske problemer på uangribelige formler og derved at komme til at fremstå som filosofiens sidestykke til Albert Einstein. At han på det tidspunkt, denne bog blev til, irriteredes ved tanken om spørgsmål uden svar, fremgår af stykke 4.1274, hvor det i David Favrhaldts danske oversættelse hedder: "Spørgsmålet om et formelt begrebs eksistens er meningsløst. Thi ingen sætning kan levere svar på sådan et spørgsmål." Senere i bogen, i stykke 6.5, forsøger han at mane hele den truende galskab, der ligger i ubesvarlige spørgsmål, til jorden: "Hvis et spørgsmål overhovedet lader sig stille, så kan det også besvares." Dette ville Wittgenstein næppe fastholde i sit sene forfatterskab; den næsten færdiggjorte, posthumt udgivne bog *Philosophische Untersuchungen* består i vidt omfang af *forslag* til spørgsmål og *forslag* til svar, uden at man kan spore noget ønske om fastlåsning af bestemte svar. Skråsikre postulater er ganske befriende afløst af åbne eksperimenter.

Wittgenstein efterlod sig nogle forarbejder til *Philosophische Untersuchungen*, hvilke er blevet udgivet i en tysk/engelsk udgave under titlen *Last Writings on the Philosophy of Psychology. Volume I*, som består af 979 fragmenter, hvoraf mange har karakter af spørgsmål, der enten står helt ubesvarede og helt ukommenterede, eller som i samme eller efterfølgende fragmenter belyses, vendes og drejes, men ikke nødvendigvis besvares eller kun besvares med forbehold. Det er åbenlyst ikke Wittgensteins primære hensigt at fremkomme med entydige svar på spørgsmålene. I stykke 96 skriver han ligefrem som svar på et spørgsmål: "Ja und nein. Beides läßt sich rechtfertigen." Den slags ville han ikke have tålt i sit tidlige forfatterskab.

I fragment nr. 2 stiller han to spørgsmål, hvoraf det ene henstår ubesvaret og ubelyst, og der til det andet foreslås fire svar, hvoraf ingen imidlertid kan opfattes som endelige eller overhovedet gyldige. Wittgenstein kalder af uransagelige grunde i netop dette tilfælde selv spørgsmålet for sælsomt, hvilket dog gælder for en stor del af manuskriptets øvrige spørgsmål, som ofte kan læses isoleret fra deres efterfølgende kommentarer med samme glæde, som når man læser et digt, hvis indhold og virkning ikke kan analyseres ud fra logiske kriterier.

Her citeres fra fragment 2:

Wenn Ich Einem sage: "Ich hoffe, du wirst kommen", ist es weniger dringend, wenn das Hoffen nur 30 Sekunden gedauert hat, als wenn es 2 Minuten gedauert hätte?

"Ich freue mich, daß es dir gelungen ist!" - "Wie lange freut es dich?" Eine seltsame Frage. Aber sie könnte Sinn haben. Die Antwort könnte sein: "Immer, wenn ich dran denke", oder "Zuerst hab ich mich nicht darüber gefreut, abder dann doch" oder "Ich denke immer wieder daran und freue mich" oder "Es fällt mir nur für Augenblicke ein, aber dann freue ich mich", etc..

Fragment 3 refererer til skakspil og består kun af en oplysning tilknyttet et ubesvaret spørgsmål. Man kunne kalde det en skak-koan:

"Ich ziehe mit dem Läufer." - "Wie lange ziehst du?"

Fragment 775 supplerer et spørgsmål med et svar, der åbenlyst ikke er noget svar:

Wer den Ernst einer Melodie empfindet, was nimmt der wahr? - Nichts, was man durch Wiedergabe des Gehörten erklären kann.

JOHANNES LUND MADSEN

Digteren Johannes Lund Madsen (1942-2000) er dansk litteraturs eneste ægte desperado. Hans liv var et lige så stort mysterium som hans digtning. To af hans bogtitler er formet som ubesvarlige spørgsmål, og bøgerne gør da heller intet forsøg på at besvare dem. *Hvad ser diamanter* (1971) og *Er skriften løgn, fordi lysets baggrund altid er sort?* (1974) lyder titlerne. Teksterne i den første er frembragt ved at en tromle fra en tombola trak ord ud. Lund Madsen kaldte denne selvopfundne maskine for Orakini.

PABLO NERUDA

Jeg ved ikke, om den chilenske digter Pablo Neruda (1904-73) kendte *T'ien Wen*, men kort inden sin død skrev han sin sidste bog, *El libro de las preguntas - Spørgsmålenes bog* - som udelukkende består af spørgsmål, som, i lighed med dem i *T'ien Wen*, ikke kalder på rationelt begrundede svar. Jeg har oversat et lille udvalg nedenunder. Når man læser dem, bliver man straks klar over hvilke vanskeligheder, en sådan bogs modtagelse i Danmark byder på; alle vil straks opfatte den som en intellektuel udgave af *Spørge-Jørgen*.

Hvor mange kirker rummer Himmelen?

Hvorfor angriber hajerne
ikke de frygtløse sirener?

Er det sandt, at vore længsler
bør vandes med nattedug?

Taler røgen med skyerne?

Hvad er det, der irriterer vulkaner
så de udspyr ild, kulde og vrede?

Hvorfor var Christoffer Columbus
ude af stand til opdage Spanien?

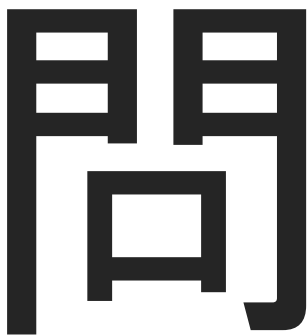
Hvor mange spørgsmål rummer en kat?

Venter de tårer, som ikke er blevet grædt,
i små søer?

Eller er de små floder,
som løber i retning af sorgen?

SINDETS ÅBENHED

Spørgsmål er - bortset fra inkvisitoriske og retoriske spørgsmål - udtryk for åbenhed. Det kinesiske tegn for spørgsmål er direkte sammensat af en åben mund i en port. Åbenhed er den vigtigste menneskelige egenskab - den er nemlig forudsætningen for alt andet positivt. Spørgsmål åbner sindet, mens svar altid vil være i fare for at lukke det. Det er således både sundt og underholdende at studere uløselige spørgsmål. En dag burde en eller anden skrive de ubesvarede spørgsmåls kulturhistorie. Indtil videre kan man more sig med at læse de her omtalte værker, der er skrevet over en periode på 2.500 år, og dog i bund og grund har så meget fælles.

Litt.:

Elizabeth Sprigge: Gertrude Stein, Her Life and Work. London, Hamish Hamilton, 1957, p. 265.

T'ien Wen (The Heavenly Questions). I: Ch'u Tz'u. The Songs of the South. Translated by David Hawkes. Oxford University Press 1959, pp. 45-58.

Fjerde Ezrabog. Oversat af Bent Noack. I: De gammeltestamentlige pseudepigrapher, bind 1. G.E.C. Gads Forlag 1953, s. 17, 23.

Ludwig Wittgenstein: Tractatus Logico-Philosophicus. Oversat af David Favrhøldt. Gyldendal 1963.

Ludwig Wittgenstein: Last Writings on the Philosophy of Psychology. Volume I. Preliminary Studies for Part II of Philosophical Investigations. Edited by G.E.M. Anscombe, G.H. von Wright and Heikki Nyman. Oxford, Basil Blackwell, 1982.

Johannes Lund Madsen: JLM. Samlede Johannes Lund Madsen. Redig. af Lars Bukdahl og Eli I. Lund. Arena 2003.

Pablo Neruda: The Book of Questions. El libro de las preguntas. Translated by William O'Daly. Port Townsend, Copper Canyon Press, 2001.